

SUMMARY

I. Drach. The systems approach as a general scientific basis for managing the formation of professional competence of future teachers in higher education

This article discusses the relevance of a systems approach as a general scientific framework for the management training of future specialists. The article reveals the features of the general ideas of a systematic approach to managing the formation of professional competence of future teachers of high school.

Key words: systematic approach, educational system, management, professional competence of future teachers of high school.

УДК 378.126+337.134: 371.11

В. І. Жигір

Бердянський державний педагогічний університет

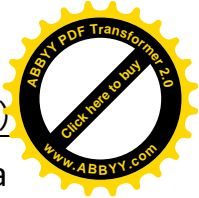
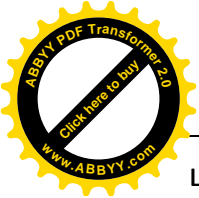
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ У ВНЗ

У статті розглянуто підходи до визначення сутності поняття «педагогічні умови» у науково-педагогічній теорії. Проаналізовано особливості професійної діяльності сучасного менеджера освіти. Обґрунтовано необхідність упровадження у навчальний процес підготовки майбутнього менеджера освіти у ВНЗ комплексу педагогічних умов розвитку його професійної компетентності.

Ключові слова: менеджер освіти, розвиток, професійна компетентність, педагогічні умови, професійна діяльність, професійна підготовка, компетентнісний підхід.

Постановка проблеми. Необхідність реформ у галузі освіти зумовлена системною трансформацією українського суспільства та інтеграційними процесами, що відбуваються у світі. Здійснюючи реформу, Україна орієнтується на Європейський Союз, світове співтовариство, для якого вельми важливим є підготовка фахівців з чітко вираженою професійною спрямованістю, високим інтелектуальним рівнем, творчістю, здатністю до постійного розвитку, відданістю загальнолюдським і національним ідеям, тобто компетентних. Акцент у підготовці таких фахівців, особливо спеціалістів з управління й організації освітньої діяльності, має зміститися у бік практичних навичок, максимальної адаптації вмінь студента до існуючих умов майбутньої професійної діяльності. У зв'язку з цим виникає гостра потреба у створенні практико орієнтованої системи підготовки менеджерів освіти у ВНЗ та визначенні педагогічних умов її ефективності.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз наукових досліджень свідчить про наявність ґрунтовних теоретико-практичних напрацювань

щодо підготовки компетентного фахівця у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників (В. Болотов, В. Серіков, А. Овчарук, І. Тараненко, О. Пометун, О. Локшина, О. Савченко, С. Трубачова, Л. Паращенко, Г. Фрейман та ін.). Водночас, проблеми формування й розвитку професійної компетентності менеджера освіти досліджуються значно менше. Про них йдеться у працях Л. Батченко, Л. Ващенко, М. Дробнохода, Л. Карашук, Н. Коломинського, В. Крижка, С. Крисюк, О. Мармази, Є. Павлютенкова, Т. Рогова, Т. Сорочан та ін.

Мета статті – визначити педагогічні умови розвитку професійної компетентності майбутнього менеджера освіти під час його підготовки у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Аналіз результатів наукових доробків учених і практичного досвіду науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів засвідчив, що ефективна професійна підготовка майбутнього менеджера освіти передбачає формування його професійної компетентності та пошук педагогічних умов її розвитку.

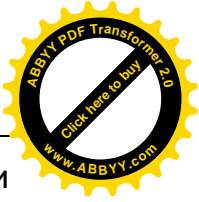
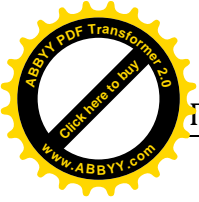
У філософії термін «умова» відображає відношення предмета (явища) до оточуючих явищ і процесів. Предмет виступає як щось зумовлене, а умови – як зовнішнє щодо предмета різноманіття об'єктивної дійсності.

Думки науковців у трактуванні поняття «педагогічні умови» дещо різняться. Згідно з твердженням Є. Бехтенової вони є якісною характеристикою основних чинників, процесів та явищ освітнього середовища, що відображають основні вимоги до організації діяльності [1]; В. Мошкина наголошує на тому, що сукупність об'єктивних можливостей, обставин педагогічного процесу, які цілеспрямовано створюються і реалізуються в освітньому середовищі, забезпечують вирішення поставлених педагогічних завдань [6]; А. Наумова зауважує, що це комплекс заходів, що сприяють підвищенню ефективності зазначеного процесу [7].

Під «педагогічними умовами» В. Сластьонін розуміє взаємозумовлене функціонування елементів освітнього середовища, які забезпечують педагогам досягнення поставлених цілей [11].

Отже, умови виступають елементами, що забезпечують досягнення конкретної мети.

Визначаючи педагогічні умови, ми виходили з того, що розвиток професійної компетентності майбутнього менеджера освіти може бути продуктивним лише під час їх комплексного впровадження у навчальний процес та з урахуванням:

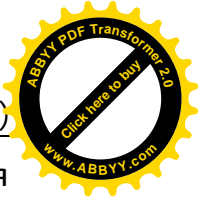
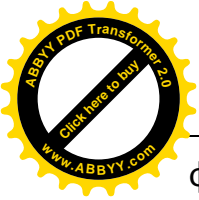
- чіткості визначення кінцевої мети або результату, який має бути досягнутий;
- розуміння того, що вдосконалення педагогічного процесу досягається не за рахунок однієї умови, а їх взаємопов'язаного комплексу;
- того, що умови можуть виступати як результат, досягнутий у процесі їх реалізації.

Таким чином, завдання розвитку професійної компетентності майбутнього менеджера освіти під час його професійної підготовки у ВНЗ дозволили нам виділити комплекс педагогічних умов, що забезпечують ефективність означеного процесу:

- опора на основні положення компетентнісного підходу;
- інтеграція змісту підготовки майбутнього менеджера освіти;
- використання професійних ситуацій у професійній підготовці;
- створення професійно орієнтованого освітнього середовища розвитку професійної компетентності;
- активізація навчання;
- організація та проведення виробничої практики;
- стимулювання розвитку професійної компетентності.

Опора на основні положення компетентнісного підходу у підготовці менеджера освіти. Компетентнісний підхід в освіті має результативно-цільову спрямованість [2; 8; 9]. Виходячи з цього, інтегративним показником формування професійної компетентності менеджера освіти є результати праці, які виражені у досягненні поставлених цілей і завдань. В умовах професійної підготовки у ВНЗ вони виявляються у формуванні знань, умінь, навичок (досвіду діяльності), особистісних якостей та здібностей та супроводжуються чітким визначенням вимог до рівнів сформованості професійної компетентності та до основних етапів їх формування й розвитку.

Інтеграція змісту підготовки майбутнього менеджера освіти. Досі освітні програми підготовки менеджерів за спеціальністю 8.000009 «Специфічні категорії. Управління навчальним закладом» основну увагу приділяють окремим фрагментарним знанням у вигляді численних курсів. Але відсутність уявлення про роботу менеджера освіти і специфіку його діяльності приводить студентів до нерозуміння суті майбутньої праці у процесі вивчення безлічі різноспрямованих курсів. Подоланню проблеми

функціональної розрізненості змісту підготовки може сприяти формування міждисциплінарних курсів (комплексу дисциплін), які дозволять учитися застосовувати знання і навички у практичній діяльності.

Останніми роками у провідних зарубіжних дослідженнях [3; 4; 5] з метою синтезу різних дисциплінарних знань, умінь і навичок, фундаментальних і прикладних знань широко використовуються концептуальні ідеї й закономірності синергетики.

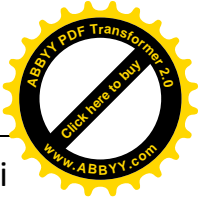
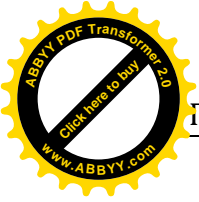
З позицій синергетики освітні програми повинні мати системні властивості: міждисциплінарність (кооперація різних навчальних дисциплін, використання загального понятійного апарату для розуміння і забезпечення основних явищ і процесів в управлінській діяльності), полідисциплінарність (означає те, що будь-який феномен об'єкта і суб'єкта управління, процесів їх функціонування і розвитку вивчається одночасно з різних сторін кількома навчальними дисциплінами), трансдисциплінарність (перенесення пізнавальних схем з однієї дисциплінарної галузі в іншу, вихід «за межі» конкретних дисциплін, прохід «крізь» дисциплінарні межі).

Таким чином, кожна навчальна дисципліна, що входить до між-, полі- і трансдисциплінарного комплексу, є одночасно відкритою і закритою, взаємопов'язаною з іншими дисциплінами і локалізованою, постійно поновлюється й набуває гнучкості.

У результаті студент отримує не стільки «знаю що», скільки «знаю як». Викладач і студент стають партнерами з кооперації, які знаходяться у синергетичній зв'язці. Той, хто не знає, перетворюється на того, хто знає і розуміє як.

Важливою складовою професійної діяльності сучасного менеджера освіти є сприйняття цілісних блоків інформації, нелінійне мислення в альтернативах переходу до візуального мислення. За цих умов актуальності набуває розвиток синергетичного мислення майбутнього менеджера освіти як методу прогнозування й конструювання еволюційних сценаріїв саморозвитку організації. Отже, їх потрібно навчити ефективно мислити, діяти та досягати значних результатів.

Усі ці компоненти мають реалізовуватися на заняттях, дидактичною одиницею яких є спеціально сконструйовані ситуації розвитку, які актуалізують особистісний та професійний досвід студентів, – майбутніх менеджерів освіти.

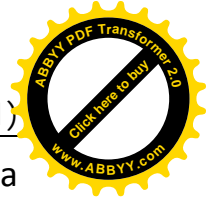
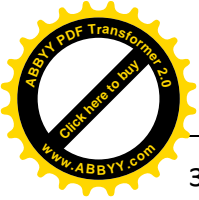

Отже, до третьої умови розвитку професійної компетентності майбутнього менеджера освіти відносно використання професійних ситуацій під час професійної підготовки у ВНЗ. Різноманітність дисциплін навчального плану та інтенсивність їх засвоєння обмежена кількістю годин на вивчення й не забезпечує застосування більшої частини знань й умінь до конкретних професійних проблем. Поєднати професійні знання і вміння повинні саме професійні ситуації, імітовані освітніми технологіями. Вони дозволяють програвати стандартні ролі суб'єкта професійної діяльності, установлювати взаємозалежності між явищами, вносити необхідні зміни у знайомі способи дій, ураховуючи особливості управлінської праці.

Основою формування професійної компетентності виступає особистий досвід, професійно важливі якості особистості, які не можна скласти з набору знань і умінь. Це зумовлено передусім тим, що звичайне знання призначене для запам'ятовування або відтворення, у кращому разі – для отримання іншого знання логічним або емпіричним шляхом, а навчити компетентності студента не можна. При цьому ефект результативності за органічного залучення студентів до розв'язання проблем професійних ситуацій досягається завдяки творчому застосуванню здобутих знань на практиці, застосуванню нестандартних методів і прийомів ухвалення управлінських рішень, формування тактичних і стратегічних завдань діяльності, вироблення особистого ставлення до проблеми, що вивчається. За такого навчання студент засвоїть нові види досвіду: виявить й ідентифікує проблеми, набуде навичок дослідження і проектування, співпраці та ін.

Крім того, вирішення професійних ситуацій більш ефективно відбувається у спеціальному навчальному середовищі, яке наближене до професійного. Отже, до четвертої умови розвитку професійної компетентності майбутнього менеджера освіти відносно створення професійно орієнтованого освітнього середовища розвитку професійної компетентності.

Цілеспрямовано організоване для майбутнього фахівця середовище дозволяє йому сформулювати потребу у спільній діяльності, виробити стратегію взаємодії, оволодіти необхідними знаннями, вміннями і навичками. Створення професійно орієнтованого освітнього середовища виступає необхідною умовою того, що саме у просторі навчального

закладу відбувається обмін цінностями професії, здійснюється ціннісна взаємодія викладача та студента.

Д. Равен вводить поняття «розвиваючого середовища». «У такому середовищі люди мають можливість прагнути до цілей, які їх цікавлять, і у процесі цього розвивати свою компетентність» [10, 201].

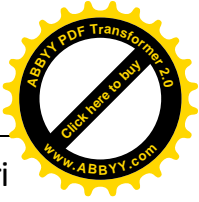
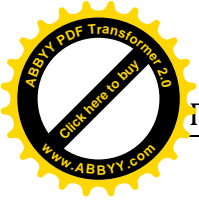
Роль професійно орієнтованого освітнього середовища полягає в тому, щоб сприяти саморозкриттю студента, «витягувати» його потенційні можливості на рівень актуалізованих здібностей, які є основою активного професійного та особистісного саморозвитку.

Виходячи з того, що професійні компетентності можуть бути сформовані лише у процесі активної діяльності особистості, потрібне відповідне оснащення освітнього процесу підготовки менеджера освіти обладнанням, посібниками та іншими навчальними засобами, що дозволяють як мінімум моделювати різноманітні професійні ситуації.

Основними принципами організації професійно-орієнтованого освітнього середовища мають стати:

- багатоваріантність змісту навчання;
- стимулювання і підтримка будь-якої професійної активності;
- пріоритетність суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчанні;
- сприятливий для навчання емоційний клімат;
- організація професійних майстерень, консультаційних пунктів із менеджерами освіти (зі значним досвідом роботи), відкритих професійних клубів;
- проведення семінарів (на базі навчальних закладів), дисемінаційних форумів (узагальнення і поширення цікавого управлінського досвіду), конкурсів, конференцій та ін.;
- публічний захист курсових робіт, проектів та інших індивідуальних завдань;
- підготовка методичних розробок і програм для навчання;
- коучинг студентів у період сесії.

Отже, професійна підготовка менеджера освіти має бути тим організованим середовищем, де задається базис особистісного самовизначення й складаються етапи становлення професійної індивідуальності, де створюються ситуації, які дозволяють розкрити закономірності й прогнозувати динаміку становлення особистості.

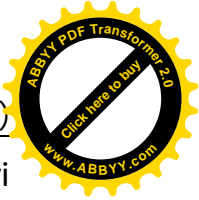
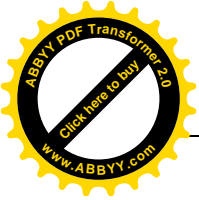
Ще однією важливою умовою розвитку професійної компетентності майбутнього менеджера освіти вважаємо активізацію навчання.

Застосування активних методів навчання узгоджується з вимогами компетентнісного підходу до підготовки кадрів, оскільки вони спрямовані на набуття досвіду вирішення різноманітних завдань та виконання соціально-професійних функцій на основі сформованих знань, умінь, універсальних здібностей і готовності до професійної діяльності. До таких методів відносимо: майстер-класи, які проводять менеджери освіти з досвідом роботи, тренінги, рольові ігри, вивчення лідерства, міні-конференції тощо. При цьому враховується їх висока результативність у засвоєнні як інструментальної, так і ціннісно-сислової основи професійної діяльності.

Одним із способів самореалізації майбутнього менеджера освіти є інтерактивні методи навчання, засновані на міжособистісному спілкуванні кожного з учасників освітнього процесу. Традиційно такі методи відносять до так званих форм колективної мисленнєвої діяльності. Крім того, інтерактивні методи можуть виступати як ті, що стимулюють творчу й освітню ініціативу студентів, справляючи резонансний вплив на внутрішні сфери особистості.

Ефективним методом щодо розвитку професійної компетентності майбутнього менеджера освіти можна назвати контекстний метод навчання. Він спрямований на освоєння професійних ролей, реалізацію різних професійних функцій, підвищення практичної орієнтації освіти, активності та самостійності.

Важливу роль у підготовці сучасного компетентного менеджера освіти відіграють інформаційно-комунікативні технології навчання, які формують одну з його ключових компетенцій. Вона включає знання іноземних мов, способів взаємодії з оточуючими і віддаленими людьми та подіями, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями в колективі, уміння себе позиціонувати, ставити запитання, вести полеміку, дискусію тощо. У межах навчального процесу ці методи полягають у застосуванні реальних об'єктів (комп'ютер, принтер, модем, копір, телевізор, магнітофон, телефон, факс) та інформаційних технологій (аудіо- і відеозапис, електронна пошта, ЗМІ, Інтернет). Студенти набувають умінь самостійно шукати, аналізувати і відбирати необхідну інформацію, перетворювати, зберігати та передавати її.

Наступною умовою розвитку професійної компетентності майбутнього менеджера освіти у процесі його професійної підготовки є організація та проведення виробничої практики, яка поєднує теоретичне та практичне навчання. Практика має наблизити характер і зміст навчання студентів до вимог сучасного життя, скоротити тривалість післявузівської адаптації випускників, надати їм можливість відразу ж залучитися до серйозної практичної діяльності й отримати роботу за спеціальністю.

Мета практики з формування професійної компетентності майбутнього менеджера освіти має бути спрямована на закріплення знань, формування й розвиток професійних умінь і навичок, отримання досвіду професійної діяльності.

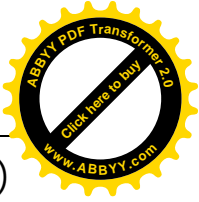
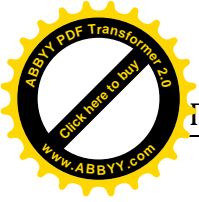
Виробнича практика має проводитися протягом навчального року, що дасть студенту набагато більше часу на вивчення особливостей роботи менеджера освіти і можливість застосовувати на практиці досліджуваний матеріал протягом його освоєння. Крім того, це дозволяє викладачам, які здійснюють керівництво практикою, не тільки контролювати присутність студента у навчальному закладі, а й консультувати його по суті проблем і завдань, які виникають; залучати до консультування працюючих менеджерів освіти. Досвід доводить, що навчальні заклади зацікавлені в такій формі виробничої практики, тому що це дозволяє більш повно визначити здатність студента (на предмет його подальшого прийняття або неприйняття на роботу), а можливо, і вирішити з його допомогою будь-які виробничі завдання. З цією метою доцільна постійна взаємодія випускних кафедр з навчальними закладами, їх директорами, заступниками та іншими організаторами освітньої діяльності.

Ще однією необхідною умовою становлення майбутнього менеджера освіти є стимулювання розвитку професійної компетентності.

«Стимулювання» розглядаємо як процес створення умов для становлення й розвитку професійних компетентностей, що відповідають діяльності майбутнього менеджера освіти як учасника «педагогічного виробництва» [12].

Для організації системи стимулювання розвитку професійної компетентності майбутнього менеджера освіти необхідно врахувати:

- самовизначення студентів на розвиток професійної компетентності;
- стиль спілкування в колективі;

– характер спільної діяльності у групах з учнями (студентами) та колегами;

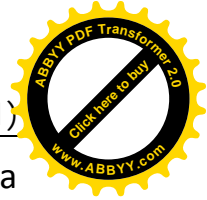
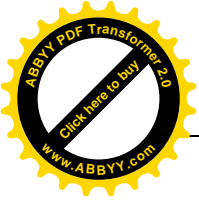
- рівень інноваційної компетентності, чуття до нового;
- наявність різноманітних форм творчої діяльності;
- стан професійної підготовки та її результативність;
- мотиваційна спрямованість професійної підготовки.

Системні заходи щодо стимулювання розвитку професійної компетентності мають включати:

- ознайомлення студентів з провідними положеннями компетентнісного підходу до професійної підготовки фахівця;
- вивчення складових професійної компетентності майбутнього менеджера освіти;
- навчання прийомів формування й розвитку професійної компетентності;
- поєднання професійної підготовки у ВНЗ із самоосвітою та самовдосконаленням;
- формування у студентів мотивації до навчально-професійної діяльності й професійного саморозвитку;
- забезпечення професійного становлення особистості студентів із самого початку навчання у ВНЗ;
- спеціальна підготовка матеріалу професійно орієнтованих дисциплін залежно від особливостей майбутньої професійної діяльності;
- розвиток професійно важливих якостей особистості.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, визначення педагогічних умов розвитку професійної компетентності майбутнього менеджера освіти під час його підготовки у ВНЗ забезпечує цілісну систему взаємопов'язаних заходів, що ґрунтуються на досягненнях науки і передового досвіду та спрямовані на процес становлення, зростання й реалізації у професійній діяльності професійно значущих особистісних рис і здібностей на основі професійних знань і вмінь. До таких умов відносимо:

- опору на основні положення компетентнісного підходу у підготовці менеджера освіти;
- інтеграцію змісту підготовки майбутнього менеджера освіти;
- створення професійних ситуацій під час професійної підготовки у ВНЗ;

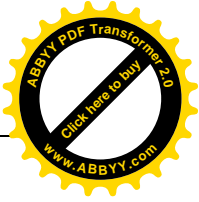
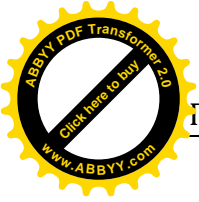
- створення професійно орієнтованого освітнього середовища розвитку професійної компетентності;
- активізацію навчання;
- організацію та проведення виробничої практики;
- стимулювання розвитку професійної компетентності.

Застосування комплексу запропонованих педагогічних умов у професійній підготовці майбутнього менеджера освіти може забезпечити сталий розвиток професійної компетентності та створити єдину логічну систему, необхідну для того, щоб пов'язати воедино професійну освіту і професійну практику.

До перспективних напрямів дослідження проблеми ми відносимо: розробку методик оцінки й розвитку професійної компетентності; визначення рівнів, критеріїв і показників сформованості професійної компетентності майбутнього менеджера освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бехтенова Е. Ф. Условия формирования проектной деятельности учащихся (на материале национально-регионального компонента школьного исторического образования) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / Е.Ф. Бехтенова. – Новосибирск, 2006. – 22 с.
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / [за заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – С. 47–52.
3. Буданов В. Г. Синергетическая парадигма. Синергетика образования / В. Г. Буданов. – М. : Прогресс-Традиция, 2007 – 592 с.
4. Егурнов Л. Л. Синергетический подход в инновационном образовании / Л. Л. Егурнов // Инженерное образование. – 2004. – № 2. – С. 60–67.
5. Князева Е. Н. Синергетика и новые подходы к процессу обучения / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов. – М. : Гнозис, 1997. – 265 с.
6. Мошкин В. Н. Воспитание культуры безопасности школьников / В. Н. Мошкин. – Барнаул : БГПУ, 2002. – 318 с.
7. Наумов А. Менеджмент : учеб. / А. Наумов, О. Виханский. – М. : Экономистъ, 2006. – 670 с.
8. Овчарук О. В. Развитие компетентного подхода: стратегические ориентиры международной спільноти / О. В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / [за заг. ред. О.В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – С. 6–15.
9. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65–69.
10. Равен Д. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие, реализация / Дж. Равен. – М. : Когнито-Центр, 2002. – 396 с.
11. Слостенин В. А. Профессионализм педагога: акмеологический контекст / В. А. Слостенин // Педагогическое образование и наука. – 2002. – № 4. – С. 4–9.
12. Чинкина Н. Ш. Педагогические основы стимулирования мотивации творческого саморазвития учителя / Н. Ш. Чинкина. – Казань : Казан. гос. ун-т, 1999. – 317 с.

РЕЗЮМЕ

В. И. Жигирь. Педагогические условия развития профессиональной компетентности будущего менеджера образования в ВУЗе.

В статье рассмотрены подходы к определению сущности понятия «педагогические условия» в научно-педагогической теории. Проанализированы особенности профессиональной деятельности современного менеджера образования. Обоснована необходимость внедрения в учебный процесс подготовки будущего менеджера образования в ВУЗе комплекса педагогических условий развития его профессиональной компетентности.

Ключевые слова: менеджер образования, развитие, профессиональная компетентность, педагогические условия, профессиональная деятельность, профессиональная подготовка, компетентностный подход.

SUMMARY

V. Zhigir. The pedagogical conditions of the development of the professional competence of the future manager of education in the higher educational establishments.

The approaches to the definition of the essence of the concept «pedagogical conditions» are examined in this article. The article analyzes the features of professional activity of a modern manager of education. The necessity of introduction into the educational process of the preparation of the future manager of education in the higher educational establishment of the complex of pedagogical conditions of the development of their professional competence is also grounded here.

Key words: manager of education, development, professional competence, pedagogical conditions, professional activity, professional preparation, competent approach.

УДК 373.5.091:005.91

Я. В. Заворотна

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Б. Хмельницького

ІСТОРИЧНА ГЕНЕЗА ІННОВАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

Пошук інноваційних шляхів удосконалення апарату управління загальноосвітнім навчальним закладом є одним із стратегічних завдань модернізації освіти України. За роки незалежності України було зроблено багато спроб створити оптимальну модель управління школою (проектно-модульне, особистісно орієнтоване, громадсько-державне, фасилітативне, адаптивне, проектно-інвестиційне, рефлексивне управління школою), але повільний темп та поверхове їх упровадження не дали очікуваних результатів.

Ключові слова: освіта, управління, інноваційне управління, школа, модель, шляхи оновлення освіти, директор, учитель.

Постановка проблеми. Пошук інноваційних шляхів удосконалення апарату управління загальноосвітнім навчальним закладом є одним із стратегічних завдань модернізації освіти України та актуальною проблемою сьогодення, що потребує негайного розв'язання. Орієнтація